

Apunts sobre l'origen de la parròquia de Crist Rei de Manacor: la Sagrada Família i St. Roc (1881-1942)

Francesc Vicens Gomila

Introducció

L'objecte d'estudi d'aquest article és el passat de Crist Rei de Manacor abans de ser parròquia, principalment la seva construcció i embelliment. Per això en un primer moment feim una ullada a la realitat anterior a la barriada i quins elements en propiciaren o dificultaren la creació. Després ens aturam a cada fase del procés constructiu i dels diferents projectes anteriors a l'actual temple. Un capítol interessant és el dedicat al conjunt dels béns mobles i el seu origen, molt variat. Dins la narració també sorgeixen les activitats d'apostolat que es duïen a terme durant aquests períodes, malgrat que no hi entrem en detall per manca d'espai.

Les barriades des Barracar, sa Vilanova i sa Moladora

La ciutat de Manacor compta amb diferents barriades que han anat sorgint amb el pas dels segles. L'antiga demarcació parroquial de Crist Rei comprenia les barriades des Barracar, sa Vilanova i sa Moladora. El traçat d'aquestes barriades es conformà a través dels segles XVII al XIX entorn dels camins de Ciutat (Joan Lliteres), de sa Tafal (Francesc Gomila) i de Son Talent (Verònica i Barracar).¹

De la realitat social i econòmica d'aquestes barriades ens en pot donar una idea el nom de Barracar, indicatiu de la tipologia constructiva que configurava el barri. També val la pena escoltar l'apreciació que en fa Mn. Pedro Bonnín en un informe presentat al Bisbat en el moment de la divisió parroquial el 15 d'agost

¹ FERRER FEBRER, A. i CARVAJAL MESQUIDA, A. (2003). *Evolució urbana de Manacor (1600-1944)*. Manacor: Ajuntament de Manacor. (Així és Manacor; 7), p. 43-49.

del 1952:

C/De la pobreza de esta demarcación parroquial. Dentro de la misma se halla el núcleo más numeroso de viviendas pobres de la población y sus moradores son las gentes más necesitadas de la Ciudad.²

A finals del s. XIX aquestes barriades foren lloc propici perquè grups anticlericals s'hi instal·lassin. El fet de trobar-se enfora de l'única parròquia existent en aquell moment, els Dolors, i la duresa de la vida dels seus habitants propiciava el floriment d'aquests grups. Tan és així que un grup de fidels evangelistes tingueren la idea d'aixecar una capella i escola d'aquesta confessió cristiana dins els barris abans esmentats³. Les úniques notícies que en tenim són d'origen catòlic, no hem pogut consultar les protestants. Mn. Truyols, la font més antiga que hem pogut localitzar, ens ho narra amb les següents paraules:

Un desconocido forastero, que se decia protestante, no queriéndose convencer de que resultarían inútiles sus esfuerzos, como lo habían sido los de algunos correigionarios que le habían precedido, abrió escuela en la calle de la Peña para dar principio a su subversiva propaganda.⁴

Concordaria amb l'activitat descrita per Carme Capó de Bartomeu Alou, predicador metodista de Capdepera, juntament amb Joan Castell, consistent a repartir opuscles pels carrers dels pobles.⁵

Hi ha documentats diversos intents d'expansió del protestantisme en els pobles de Mallorca a partir de l'any 1880 que, malgrat no especificar directament el poble de Manacor, no descarta un intent d'apostolat evangèlic ràpidament frustrat. El que és innegable és l'ambient contrari i fins i tot alarmista que es va crear en els cercles eclesiàstics.⁶ La resposta catòlica a Manacor coincideix amb la descrita per Fullana per a Capdepera: la "creació de petites comunitats laïcals, el millor antídote per plantar cara al model de les comunitats protestants que podien atreure fàcilment sectors de la població que se sentien allunyats i emocionalment desvinculats de l'univers religiós tradicional".⁷

2 AHPCRM/Adm.2 – *Crònica parroquial – 1952*. Pàg. 3.

3 BOOB Tom XC (1950). *Crònica diocesana*. P. 383.

4 *Hoja Dominical de la Parroquia de Manacor*. Any V, núm. 39 (25 juliol 1937).

5 CAPÓ I FUSTER, Carme (2013). «Bartomeu Alou i els missioners de la societat misionera metodista weslwyana: història d'una fructífera relació». A: *El metodismo a Capdepera*. Palma: Documenta Balear, p. 216.

6 ALEMANY VICH, Luis (1970). *El protestantismo en Mallorca*. Sobreiro de la "Historia de Mallorca" coordinada por J. Mascaró Pasarius. Palma, pàgs. 40-41.

7 FULLANA PUIGSERVER, Pere (2013). «Confrontació catolicismo-protestantisme a Mallorca en el marc de la modernitat (1868-1953)». A: *El metodismo a Capdepera*. Palma: Documenta Balear, p. 108.

Els primers intents. La Sagrada Família (1881-1893)

Mn. Joan Aulet Sureda, assabentat d'aquests intents, decidí començar la construcció d'una capella i l'any 1881 en el mateix solar on estava projectat el temple protestant, començà la construcció d'un nou oratori "a un trast del carrer de la Peña, que surt a los carrers d'en Galmés y de l'Àngel, abans dit d'en Codolí, trast que va comprar lo Reverend Mossèn Joan Aulet y Sureda, prevere, per consell de molts de reverents sacerdots y seglars amichs seus, y li ajudà a pagarlo el Reverent Mossèn Jaume Bosch y Sureda, prevere".⁸

El projecte del nou temple anà a càrrec de l'arquitecte Sr. Cayetano Bui-gas Monravà.⁹ Dels seus plànols, no en queda rastre a l'arxiu parroquial, però sabem que es va proposar una capella que en opinió del redactor del BSAL era "de estilo bizantino moderno [...] dadas las limitadas proporciones del solar el mencionado arquitecto ha sabido sacar el mayor partido en la distribución, y que lo parco y bien escogido de los ornatos corresponden al programa de una construcción económica, sin perjudicar el carácter propio y digno de un monumento cristiano"¹⁰. Feia 4,4 metres d'amplada i 9 de profunditat. El mestre d'obra principal fou Joan Pocoví¹¹, substituït per Gabriel Sard més endavant¹². Volia dedicar aquell temple a la Sagrada Família i es col·locà la primera pedra dia 8 d'octubre de l'any 1882¹³, que Aulet mateix va beneir per delegació episcopal¹⁴. Les obres de l'església de la Sagrada Família es començaren al mateix temps que les del Sagrat Cor a Fartàritx.

La bibliografia és confosa pel que fa al procés constructiu. Rubí¹⁵ parla d'un petit oratori provisional mentre es construïa el definitiu, alineat amb el carrer de la Peña, i Fuster¹⁶ dóna a entendre que mai hi hagué una església acabada com a tal. La hipòtesi de treball proposada és que l'oratori de la Sagrada Família es començà segons plànols donant prioritat a un primer tram de la nau. Aquest petit

8 Còpia de l'acta de la primera pedra transcrita a *Hoja Dominical de la Parroquia de Manacor*, any V, núm. 39 (25 juliol 1937).

9 AHPCRM/Adm.1, *op.cit.*, p. 15-16. Aquest arquitecte català és l'autor, entre d'altres obres, del monument a Cristòfol Colom de Barcelona.

10 BSAL. Año I, núm. 17 (10 setembre 1885), p. 6.

11 AHPCRM/Adm.1, *op. cit.*, p. 13.

12 AHPCRM/Adm.1, *op. cit.*, p. 27.

13 AHPCRM/Adm.1, *op. cit.*, p. 10-12.

14 *Hoja Dominical de la Parroquia de Manacor*. Any V, núm. 39 (25 juliol 1937).

15 RUBÍ, Sebastià (1966). *Pasaron haciendo bien*. Salamanca: Instituto Pontificio San Pio X. (Colección Senderos; 3), p. 158.

16 FUSTER, Gabriel (1960). *Semblanza del reverendo don Pedro Bonnin*. Palma: Impr. Mn. Alcover, p. 20.

recinte serviria per dur-hi a terme les funcions litúrgiques i devocionals a l'espera d'acabar la resta del temple. Hipòtesi que pareix confirmar la còpia de l'acta de la col·locació de la primera pedra transcrita per Mn. Truyols.

Les dades recollides en el llibre de l'obra ens indiquen que la primera feina seria la de concretar el perímetre del temple durant el mes d'octubre del 1882 amb els fonaments i una o dues filerades de cantons, i dins la primera setmana de novembre se'ns diu que han acabat d'aixecar la paret de la façana del carrer.¹⁷ Aquesta darrera referència indica específicament que la paret del carrer de la Peña és "la pared delantera de la Iglesia", dada que desmenteix una primera construcció amb planta paral·lela al carrer, com suggereix Rubí. Una vegada tengueren la façana i el perímetre, es degué anar a assegurar un petit lloc per realitzar-hi alguns actes de culte mentre les obres avançaven. Per la naturalesa de les feines pagades no es tractaria d'un "trast" provisional, sinó d'un primer tram de nau seguint el projecte en les seves línies bàsiques. Així, el 15 de maig del 1883 ja es pagaren 15 bigues.¹⁸ No és fins al març de 1884 que es paga una feina a escarada per fer la volta de l'església (feina del tot impensable de tractar-se d'un oratori provisional).¹⁹ El fet que només es comanin 230 teules²⁰ per a l'església l'any 1884, però que en canvi la feina de picapedrers i els viatges de cantons arribin fins al 1887, dóna suport a la hipòtesi abans esmentada: un petit lloc de culte dins l'estructura general mentre s'espera l'acabament de tota l'església. La quantitat de teules ens indica que només es podien teular uns 10 m², que respectant els 4.4 metres que ens indica el full parroquial que feia el projecte de Monravà, ens dóna 2.2 metres de profunditat. El mateix full parroquial indica que el presbiteri ja estava molt avançat cap a l'any 1891, però l'absència total de fusta, teules o indicacions per fer la volta de la resta de l'església ens fa suposar que el projecte de l'edifici no passà de les parets verticals, salvaguardat el primer tram utilitzat des del primer moment.

La peça que sí pareix que es va acabar va ser la sagristia. Una vegada acabat el primer tram de volta de l'oratori, començaren per la sagristia. En aquest moment deixa l'obra Joan Pocoví i el substitueix Gabriel Sard. Tenim suficients jornals de picapedrer, fusta comanada i 1.360 teules servides pel febrer de 1885²¹ per suposar l'obra acabada. La situació de la sagristia no la podem determinar per manca de dades. Les teules comanades servirien per teular uns 50 m², més

17 AHPCRM/Adm.1, *op. cit.*, p. 13.

18 *Ibid.*, p. 19.

19 *Ibid.*, p. 21.

20 *Ibid.*, p. 25.

21 AHPCRM/Adm.1, *op. cit.*, p. 31.

que suficients per a una sagristia, i cal suposar uns espais annexos per fer-hi altres activitats d'apostolat. Per referències extretes d'escriptures posteriors, però que han perviscut en les successives transcripcions, pareix que existia un petit carreró adossat a la dreta de l'obra de l'església, molt possiblement fos solar no ocupat per l'obra.²²

El finançament de l'obra va ser molt variat. La gran majoria eren donatius de major o menor quantia que anava arreplegant el mateix Aulet, ajudat per Jaume Capó Llull. S'organitzaren diferents actes populars per ajudar l'obra: una rifa²³ i una representació de l'adoració dels Reis a na Camel·la²⁴. I també donatius en espècies: la venda d'alguns botons d'or regalats²⁵ i donatius en gra a l'estiu²⁶. Aquests donatius, ja sigui en efectiu o en espècies, acaben l'any 1888. El més interessant, però, són les bacines dels actes de pictat que s'hi duïen a terme, dels quals només en tenim consignats dos d'explícits i un de suposat, sense excloure que n'hi hagués altres on no s'hi passàs la bacina.

Els actes que explícitament s'anomenen són el mes de Maria i la "adoración del jueves santo", que hem de suposar que es tracta de la casa santa, mentre que el suposat és un acte sense especificar de dia 18 de juny de l'any 1883 que per les dates hem de creure un exercici del Cor de Jesús. Aquests actes concorden molt bé amb l'intent d'aturar qualsevol apostolat protestant que s'intentàs fer a la barriada, afirmant els dogmes catòlics més discutits per la Reforma: el culte a Maria i a les imatges de Jesús, i la presència real de Crist en l'eucaristia. El mes de Maria i el Cor de Jesús són els més senzills i no necessiten grans infraestructures. La primera referència que en tenim és pel juny del 1883.²⁷ La casa santa del Dijous Sant necessita un lloc més acomodat i tancat. No és fins pel maig de 1884 que no en tenim referències.²⁸ El Dijous Sant tenia la missa al matí i des del final d'aquesta fins al "mig ofici" del Divendres Sant es feien torns de vetlla (també durant la nit) davant la casa santa amb el Santíssim. Malgrat no s'hi fessen els oficis, totes les capelles que podien muntaven les seves cases santes i eren visitades per les famílies. Dia 13 d'abril de 1884 tenim notícia d'unes feines de

22 AHPCRM/Disc.13, *Esriptura n.º. 874 otorgada davant D. Damià Galmés Nadal, notari, amb data de 22 de desembre del 1945.*

23 AHPCRM/Adm.1, *op. cit.*, p. 11.

24 *Ibíd.*, p. 18.

25 *Ibíd.*, p. 26.

26 *Ibíd.*, p. 28.

27 *Ibíd.*, p. 22.

28 *Ibíd.*, p. 26.

pintura per embellir la casa santa.²⁹

Tenim partides de pagaments per a roba d'altar, cera i altres activitats alienes a l'obra, però cap d'elles indica la celebració de l'eucaristia. Fet que reforça que la principal ocupació de la capella en construcció no era el compliment del precepte dominical, sinó l'apostolat per frenar els avanços protestants. Dues dades ho corroboren: una celeritat important en la construcció del lloc de culte (un any i mig) i uns locals annexos per fer-hi altres activitats (una gran sagristia).

El fet que no s'acabàs el projecte inicial, com sí es feu amb Fartàritx, respondria a un grapat de causes. La primera i més principal és el començament de les obres del nou temple dels Dolors, prioritari en aquell moment. Però un altre element no menyspreable és la possible caiguda en desgràcia de la bona fama de Mn. Aulet. Una notificació al Bisbat de Mn. Rafel Ignasi Rubí, rector en aquell moment, datada a Manacor el 4 de novembre de 1892, ho expressa amb aquestes paraules: "he observado al Pbro. Sr. D. Juan Aulet. He conocido que continua con su porte poco edificante y que frecuenta algunas casas de mugeres sospechosas. Por lo mismo he creido ser prudente que continue sin licencias de celebrar"³⁰. Aquest fet explicaria per què aquests s'acaben pel 1888. No podem assegurar la veracitat d'aquesta acusació, però el que sí denota és l'existència de sospites dins la vila i la mala relació entre Mn. Aulet i Mn. Rubí.

Només quatre elements patrimonials de rellevància són anomenats: una campana, l'altar, un quadre amb vasa daurada de la Sagrada Família i una caixa de fusta. La campana no és cap de les dues actuals i devia estar situada en una espadanya prop del portal. No sabem com es va adquirir ni la procedència, però sí que sabem que pel desembre de 1929 hi ha un ingrés per la venda de 17 kg i 400 g de metall dels trossos de la campana vella per 42 ptes.³¹ De l'altar no en tenim cap més notícia i molt probablement sigui l'actual altar situat davall el Cor de Jesús a Crist Rei. L'oleografia de la Sagrada Família es va deteriorar i s'ha perdut.³² I la caixa amb tota seguretat és la que es troba actualment al cor de la parròquia.

A part del promotor, l'arquitecte i els dos mestres d'obra, hi ha una llarga llista de gent que treballà en la Sagrada Família. Els consignats en el llibre d'obra són:

- Picapedrers: Jaume, Joan i Antoni, fills de Joan Pocoví; Joan Galmés,

29 Ibid., p. 23.

30 ADM – III/127/357.

31 AHPCRM/Adm.13. *Administració i inventaris. St. Roc. 1927-1936*, p. 33v.

32 Testimoni oral de Mn. Llorenç Bonnín Bonnín.

Miquel Nadal (*Mel·la*), Llorenç Rosselló (*Llandero*), Pere Miquel Monjo i el seu fill Pere Joan, Ramón Gomila i Lleonard Muntaner.

- Viatges de cantons: Antoni Fullana (*Raxach*), Salvador Joan (*Tauleta*), Miquel Rubí, Miquel Quetglas, Miquel Caldentey (*Mora*), Jaume Caldentey, Sion Fullana, Bartomeu Frau, Pere Josep Quetgles, Ramon Grimalt i Bernat Quetgles (*Moreno*).
- Calç, guix i trespol: Jaume Capó, Domingo Martí, Antoni Prats Serra (*Regalat*).
- Bigues de fusta: Antoni Llull (*Moro*).
- Teules: Gaspar Morey i Josep Castor Quetgles.

Primera etapa de St. Roc. Els frares de St. Roc (1893-1910)

El reduït espai habilitat que servia de temple provisional en espera de la nova església gaudí de culte fins a l'any 1892, quan els Germans de la Caritat terciaris de St. Francesc, popularment coneguts com a germans o frares de St. Roc, s'encarregaren del temple.

Aquesta congregació va ser fundada a Porreres per Rafel Sitjar Servera el 8 de setembre de 1866. Abans que a Manacor s'establiren a Costitx i a Sineu, lloc on el rector Rubí els conegué i amb l'aprovació corresponent del Bisbe, amb data del 24 de desembre del 1892, els convidà a fundar una comunitat a Manacor.³³ El fundador germà Rafel Sitjar, el germà Francesc Sorell i el germà Julià Niell conformaren la primera comunitat. Després d'estar acollits a cases particulars, el rector Rubí els oferí la Sagrada Família, que era propietat de la Mitra o Bisbat.

La manca de documentació directa dels anys de presència dels germans de St. Roc a la parròquia de Crist Rei no ens permet seguir documentalment la història constructiva d'aquests anys. Totes les referències seran d'origen bibliogràfic, arqueològic o de testimonis visuals.

El germà Rafel Sitjar en una crònica personal ens descriu com la primera tasca que feren va ser la de llevar els fonaments que s'havien posat i canviar els plànols per uns de més senzills i funcionals.³⁴ Així, el petit oratori existent s'anà convertint en una sala quasi quadrada amb dues columnes centrals de ferro que sostenien un pis on estava instal·lada l'escola parroquial, dividint la nau en dues

³³ RUBÍ, Sebastià, *op. cit.*, p. 152-155.

³⁴ SITJAR, Rafel. *Relación de las cosas más principales de la Fundación de los Hermanos Terciarios de San Francisco de Asís*. Citat a RUBÍ, Sebastià, *op. cit.*, p. 162-166.

alçades³⁵. Només ens queda alguna resta arquitectònica de l'antiga església en el despatx parroquial i el passadís posterior (una arcada cega i el nínxol que allotjà el St. Crist, avui dia armari de l'arxiu).

Abans de començar la nova església es compraren les cases del carrer de l'Àngel corresponents als núm. 15, 17 i 19 per 1.850 pessetes³⁶. Allà feren les obres necessàries per viure-hi en un primer moment.

Pel maig de 1893 comencen les obres a la nova església amb unes mides de 9 x 16 m. La seva amplada coincidiria amb l'actual campanar, sagristia i presbiteri de Crist Rei. Sabem per materials d'enderroc extrets en les darreres obres dutes a terme en la sagristia l'any 2012 que les parets estaven referides i emblanquinades i part de l'entrespolat era de rajoles de test. Els frares de St. Roc utilitzaren primerament tot el material d'enderroc disponible. El mestre d'obres fou Salvador Juan i les obres es donaren per acabades el 20 d'agost de 1893.³⁷

Segons testimoni de Gabriel Fuster³⁸ mai s'hi instal·là la reserva del Santíssim. Però dia 16 d'agost de 1893 el rector Rubí descriu la capella de St. Roc a una notificació al Bisbat com a "muy decente y capaz", demanant permís per, un cop beneïda, celebrar-hi missa.³⁹ Aquestes dues dades a primera vista contradictòries no ho són tant. Molt possiblement els frares tengueren permís per celebrar l'eucaristia, però no per tenir-hi la reserva eucarística, com pareix demostrar la presència d'ornaments per a la celebració atribuïts als germans en els inventaris.⁴⁰ Només seria per al compliment dominical i les misses de comunió quedarien reservades a la parròquia.

Una vegada acabada l'església començaren les obres a les cases per transformar-les en convent. Les cases havien costat 1.150 lliures i solucionats alguns problemes interns a la comunitat començaren les obres. Per la crònica del mateix Sitjar sabem que en els solars d'aquestes tres cases hi feren "la Sacristía, la cocina, el comedor, la enfermería, el dormitorio". Per una escriptura⁴¹ corresponent a la posterior venda d'aquestes cases a la Mitra, sabem que la parcel·la núm. 15

35 Testimoni visual de Mn. Llorenç Bonnín Bonnín.

36 *Hoja Dominical de la Parroquia de Manacor*, any V, núm. 39 (25 juliol 1937).

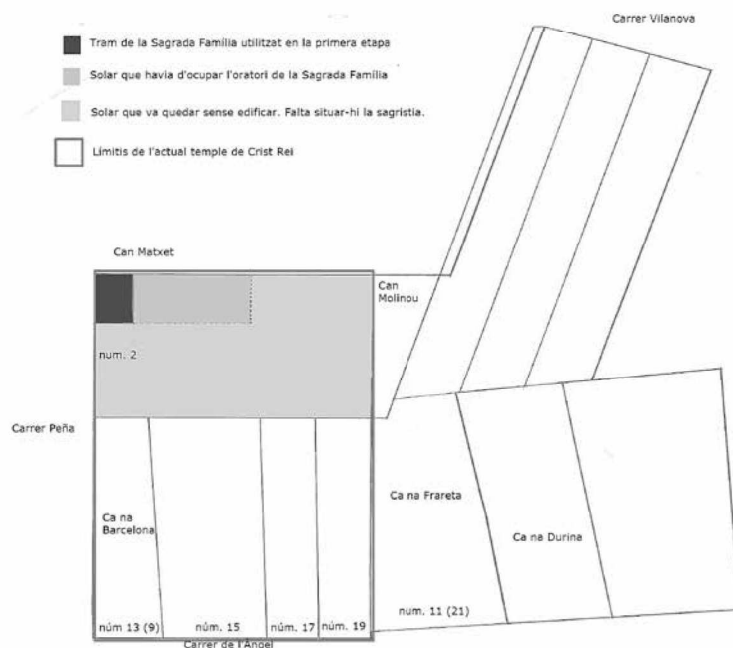
37 RUBÍ, Sebastià, op. cit., p. 160.

38 FUSTER, Gabriel (1960). *Semblanza del reverendo don Pedro Bonnín*. Palma: Impr. Mn. Alcover, p. 20.

39 CARVAJAL MESQUIDA, A.; LLITERES VIVES, J; GOMILA GRIMALT, A. (1999). *Els antics oratoris de Manacor*. Manacor: Ajuntament de Manacor, p. 123.

40 AHPCRM/Adm.13. *Administració i inventaris. St. Roc. 1927-1936*, p. 87.

41 ADM IV/34. *Asuntos generales*. [Esriptura n. 420 donada davant el notari Asterio Unzué dia 16 de juliol de 1919 a Palma. Sense catalogar]

Hipòtesi de l'estat de la construcció del temple de la Sagrada Família en temps de Mn. Aulet.

limitava amb l'església pel fons i la parcel·la dels núm. 17 i 19 donen a entendre que limiten amb un solar no edificat i amb part d'una altra edificació (el carreró abans esmentat). Aquestes descripcions notarials correspondrien a la primera venda de l'any 1893, copiada el 1919, i ens descriuria l'estat de la capella de la Sagrada Família abans de l'arribada dels frares. A l'inventari de 1933⁴² es donen les mides de "la Sala Iglesia de San Roque y sus dependencias-sacristía" i aquestes són de 16 x 13 m. Els quatre metres d'amplada que fan falta segons les mides donades per Sitjar serien les que ocuparien les dependències i la sagristia.

En temps dels frares de St. Roc es vestí la capella amb obres rellevants. A l'inventari datat l'any 1927⁴³ elaborat amb ocasió de l'entrada de Mn. Pedro Bonnín com a custodi de St. Roc ens descriu els béns que pertanyien a l'oratori. També hi ha els béns que fan referència a altres organitzacions com l'Hora Santa, que no són objecte d'estudi. Passam a enumerar-les:

42 AHPCRM/Disc.14. *Inventari de 1933*.

43 AHPCRM/Adm.13. *Administració i inventaris. St. Roch. 1927-1936*, p. 85-86.

- Una talla de St. Roc de fusta policromada obra d'Antoni Pocoví⁴⁴ i el germà Antoni Artigues beneïda el 15 d'agost del 1900, retocat i daurat per Miquel Vadell⁴⁵. Fa 1,30 m d'alçada i avui dia es troba en la capella de l'evangeli a Crist Rei. Substituí un quadre petit de St. Roc que fou el primer en ocupar el presbiteri, avui desaparegut.
- La capella de la Puríssima. El retaulet era d'estil renaixentista de 2 x 3,5 m i provenia de l'antiga parròquia dels Dolors.⁴⁶ La talla de la Immaculada es conserva avui dia en la mateixa capella de St. Roc i hi ha dubtes de la seva atribució.⁴⁷ Fou beneïda el 3 de maig del 1908.
- El Sant Crist de l'Esperança provenia de l'antiga església dels Dolors i era el Crist del gremi de teixidors, que tenien l'Esperança per patrona. A St. Roc estava dipositat dins un retaulet neogòtic desaparegut.⁴⁸ Tenia també “tretze túniques del St. Cristo” i “Quatre percintes de id”. Possiblement siguin les que es conserven encara a dia d'avui als Dolors, ja que l'encarregada de vestir el St. Crist de l'Esperança i el St. Crist de la Sang dels Dolors era la mateixa persona, Margalida Bonnín Bonnín, i no és d'estranyar que acabassin plegades.⁴⁹ Les percintes han desaparegut.
- La Santa Cecília de la Capella de Manacor, abans de ser custodiada per aquesta agrupació, va pertànyer a la capella de la Vilanova. És obra de Pere Juan Riera (*Sant*) i fou encomanada per Mn. Juan Aulet l'any 1874.
- Una calaixera que costà 21 duros⁵⁰ i que és la conservada a la sagristia avui dia.
- “Un sagrari de fusta tallada daurat d'estil renaixement”. Segons l'inventari de 1952, aquest sagrari va ser adquirit de l'església del Sagrat Cor de Fartàritx i aquesta l'havia rebut del convent dels dominics.
- “Un altar de fusta...”. L'altar provinent de la Sagrada Família i conservat davall el Cor de Jesús.

44 GAITA SOCIAS, M. del Mar. «L'obra escultòrica d'Antoni Pocoví, escolà de Manacor». A: *II Jornades d'Estudis Locals de Manacor: Patrimoni i art*, p. 311-320.

45 RUBÍ, Sebastià, *op. cit.*, p. 160.

46 AHPCR/M/Adm.13, *op. cit.*, p. 86.

47 Rubí l'atribueix a Miquel Vadell, mentre l'inventari de Crist Rei de l'any 1933 diu que és obra d'un Galmés.

48 AHPCR/M/Adm.13, *op. cit.*, p. 86.

49 Testimoni oral de Mn. Llorenç Bonnín Bonnín.

50 RUBÍ, Sebastià, *op. cit.*, p. 166.

- “Un faristol de fusta”. Conservat avui en dia a l’escolania de Crist Rei.
- “Dos Sants Cristos d’altar”. Actualment se’n conserven quatre a la parròquia de Crist Rei. Aquests dos aquí esmentats es tractarien d’un Crist de fusta tallada sense policromar obra de Miquel *Cristet*, i una creu de fusta amb Crist de ceràmica obra del taller de les Verges Rosses de Manacor, de la seva sèrie dels “Ecce Homo”.⁵¹ No se’ns descriu en cap moment l’origen dels cristos, i els hem de suposar donacions de “devotes persones”.
- “Una trona de sepí”, avui dia desapareguda.
- “Un confessionari de fusta blanca de 2,82x0,90x0,67 m”. Conservat a dia d’avui a Crist Rei.
- “Un copó gros de plata daurada ab dues mitges taronges”. Conservat i restaurat.
- Del mateix inventari de 1927 es desprèn que els germans posseïen ornaments eclesiàstics: dues casulles blanques, una de vermella, una de negra, una de morada i dues de verdes. Totes elles descrites com a “muy deterioradas”. A dia d’avui no podem assegurar si en el fons d’ornaments conservats a Crist Rei n’hi ha cap d’aquestes.
- Altres elements menors, com l’endomassada o els escalons litúrgics, han anat desapareixent amb el temps.
- Un altre element que es conserva de St. Roc és la porta antiga, situada al carrer de la Peña, avui Pere Bonnín. Aquesta porta actualment és la que tanca l’accés del pati a l’interior del temple.⁵²

Segona etapa de St. Roc. Els missioners dels Sagrats Cors i l’abandó (1910-1927)

L’any 1910 els germans de St. Roc es veuen obligats a tancar la casa per manca de vocacions i dia 13 de juliol del 1919 renuncien als drets que tenien sobre l’església de St. Roc a favor de la Mitra. La congregació general acabarà fusionant-se amb els Germans de les Escoles Cristianes de la Salle el 1923. Els germans de la Salle s’instal·laren en el mateix barri, però al carrer de la Felici-

51 GONZÁLEZ GOZALO, Elvira (1999). «La col·lecció caputxina de figuretes de fang cuit (s. XVIII i XIX). Aspectes morfològics». A: *La petita imatgeria devota de les caputxines*. Palma: Monestir de la Puríssima Concepció.

52 Testimoni oral de Mn. Llorenç Bonnín.

dad, actualment carrer d'en Venturós.⁵³

Dia 22 de juliol del 1919, segons el full parroquial, es ven als Missioners dels Sagrats Cors per 2.810 pessetes el convent. També existeix una escriptura que estableix la venda sis dies abans a favor de la Mitra. En aquests moments no podem aclarir aquesta contradicció, ja que les dues fonts ofereixen credibilitat. Deixarem per a pròximes ocasions l'estudi més en profunditat d'aquesta problemàtica.

Tercera etapa de St. Roc. Mn. Pedro Bonnín, custodi (1927-1936)

L'any 1927 fou destinat com a *custos* del nou temple el sacerdot Mn. Pedro Bonnín Bonnín, adscrit a la parròquia dels Dolors, juntament amb els oratoris de les possessions de ses Cabanasses i Son Sureda.⁵⁴

Segons unes declaracions fetes al rotatiu *Arriba* dia 17 de setembre de 1949, la seva voluntat fou des d'un principi la construcció d'un nou temple, segons aquestes paraules: «Al tomar posesión, en 1927, [...] observé que estaba sin enlucido una de sus paredes laterales. Mis colaboradores me suplicaron que la hiciera arreglar y contesté que “no, porque aquí tenemos que construir una iglesia nueva”»⁵⁵. No posarem en dubte la voluntat de Mn. Pedro, però sí que l'afirmació anterior està adornada amb bastanta literatura, ja que els llibres d'administració ens diuen el contrari.

Referent a temes patrimonials, durant la custòdia de Mn. Pedro es dugueren a terme tres iniciatives rellevants: una sèrie de petites reparacions i millores en l'església i les dependències; la compra d'una casa limítrof amb la parròquia i l'augment dels béns mobles i la seva millora.

Les petites reformes s'inicien amb un jornal de picapedrer per enrajolar la sagristia dia 31 de juliol del 1927 i emblanquinar l'església el sendemà,⁵⁶ feina que es repeteix dia 20 d'octubre del mateix any.⁵⁷ Dia 30 d'octubre ens trobam tres jornal més pagats al picapedrer que farà tota la feina durant aquests anys,

53 SANTANA MORRO, Manel (2013). *El col·legi de La Salle a Manacor*. Binissalem: Ed. Hermanos de las Escuelas Cristianas de La Salle, p. 41-44.

54 FUSTER, Gabriel (1960). *Semblanza del reverendo don Pedro Bonnín*. Palma: Impr. Mn. Alcover, p. 21.

55 *Arriba*, núm. 586 (17 setembre 1949). Manacor.

56 AHPCRM/Adm.13. *Administració i inventaris. St. Roch. 1927-1936*, p. 9.

57 *Ibid.*, p. 12.

Fotografia de la construcció de Crist Rei, on encara es poden observar les restes del convent i de la paret lateral de St. Roc.

mestre Sebastià Planisi.⁵⁸ Dia 6 de desembre hi ha documentada la reparació de les canals.

Amb aquests breus jornals de feina es degué donar per enllestida la “rentada de cara” del temple, ja que la pròxima partida per a picapedrers són 44 pessetes al mateix mestre Planisi per obrir dues finestres que donin al carrer i un portal a la capella dia 22 de juliol de 1928.⁵⁹ Pel març de 1929 es refereix la paret de l’entrada⁶⁰ i dia tres de maig del mateix any es duen a terme una sèrie de reformes per les quals es demana el permís de forma verbal al vicari capitular S.V.⁶¹ Aquestes reformes són mudar unes portes de lloc, estrènyer l’excusat i obrir un portal al costat dret de l’església. Això ens indica una reestructuració de l’interior del convent i l’obertura d’un portal des del convent a dins l’església. El que sí pareix desprendre’s de les dades és que l’interior del convent es transformà en

58 Ibid., p. 14.

59 Ibid., p. 20.

60 Ibid., p. 24.

61 Ibid., p. 27.

sales per fer-hi activitats d'apostolat.

Una altra reforma important és la feina de picapedrer per a un campanaret nou que es paga a final de l'any 1929.⁶² L'import és de 104 pessetes, quantitat prou gran per indicar-ne la construcció de bell nou. Aquest campanaret devia estar situat damunt l'actual arxiu parroquial.⁶³ Les obres de picapedrer resten aturades fins el novembre de 1931, en què s'obrin unes finestres a les tribunes, entre d'altres feines menors.⁶⁴ Pel novembre de 1932 tenim una altra partida per fer un excusat nou per a les nines de doctrina.⁶⁵ I el 1934 hi ha una ampliació de la sagristia, que ocupa més espai del convent.⁶⁶

La segona gran iniciativa fou la compra d'una casa al carrer de l'Àngel núm. 11, 21 antic, propietat de Jaume Riera Nadal. De l'escriptura⁶⁷, se'n desprenen una sèrie de dades prou interessants. La casa fou comprada amb escriptura pública dia 26 de juliol de l'any 1935, però dia 30 de juny de 1934 ja existeix una escriptura privada amb el mateix fi. Els límits descrits situen a la dreta ca na Durina (immoble que encara avui dia conserva aquest nom i que ens situa aquesta casa a l'actual entrada del pati de Crist Rei); al fons, can Molinou (finca comprada els anys quaranta per la parròquia), i per l'esquerra, "iglesia de San Roque". Es tracta de l'edifici o convent dels frares, que no tractant-se del temple pròpiament, ja tenia un sentit de conjunt gràcies als portals oberts abans esmentats.

Un document⁶⁸ datat a Madrid dia 9 d'abril de 1934 ens dona les dades per saber d'on es van treure els diners suficients per pagar la compra de l'immoble. El Ministeri de Justícia donava autorització per vendre dues finques rústiques propietat de la Mitra situades a Son Moix perquè l'import es destini a "efectuar obras de reparación en el oratorio público de San Roque en la citada ciudad de Manacor, el cual está en un estado deplorable, obras urgentes y necesarias...". Ni la venda ni la compra de la casa estan consignades en el llibre de l'administració i, pel que hem vist amb els jornals de picapedrer, l'estat no devia ser tan deplorable com volen fer creure al Ministeri de Justícia. El govern central de la CEDA degué facilitar el tràmit i molt possiblement ens trobem davant el primer intent

62 Ibid., p. 33.

63 Testimoni oral de Mn. Llorenç Bonnín Bonnín.

64 AHPCRM/Adm.13, *op. cit.*, p. 51.

65 Ibid., p. 61.

66 Ibid., p. 69.

67 Administració diocesana. Escripura davant el notari Germán Chacártegui y Sáenz de Tejada amb data del 26 de juliol de 1935 i núm. 202.

68 ADM – IV/28/115.

seriós, encara que una mica velat, de la construcció d'una nova església.

Dels béns mobles, n'hi ha de sufragats per l'oratori, però n'hi ha també bastants que es deuen a donacions i que no consten als llibres d'administració més que de manera secundària. El primer element que hem d'esmentar és la campana nova, molt possiblement l'actual Barceló. Dia 10 de desembre de 1929 es paga la campana, brunyir-la i fer-hi la inscripció, i es beneeix dia 29 del mateix mes.⁶⁹ El sendemà es paga la culata i altres feines de fusteria feta per Antoni Gayà.⁷⁰ La forma, sonoritat i l'origen poc documentat de la campana ens fa sospitar que es tracti d'una campana de vaixell aconseguida per Mn. Pedro amb algun dels seus contactes amb el món castrense.

Pel que fa a les imatges, la primera referència és la compra a Juan de ca na Berga de "el st. Cristo del altar"⁷¹ dia 16 d'agost de 1927. Molt possiblement es tracti del Crist obra de Miquel Cristet conservat en l'arxiu parroquial. Una altre imatge que s'adquireix és un St. Roc⁷² petit pagat dia 30 d'octubre de 1928 i que es trobaria a la paret d'entrada amb un bacinet. Una altra obra de relleu són els dos àngels obra de Miquel Vadell i regalats per Maria Bosch dia 15 de setembre de 1931.⁷³ Estaven col·locats a cada banda del presbiteri segons fonts orals i a dia d'avui es conserven damunt la barana del cor de Crist Rei. Se'ns dona notícia del transport d'un St. Estanislau des del noviciat de la Puresa a Son Serra l'agost de 1932, avui dia es troba perdut.⁷⁴ La darrera gran obra escultòrica és la talla del Cor de Jesús, que es beneí dia 8 d'abril de 1934, obra de Tomàs Vila i donada per Jerònima Oliver, vda. de Mesquida.⁷⁵ Obres menors serien les destinades a vestir el betlem. No hem trobat referències al Misteri, que hem de suposar del temps dels frares, però sí que n'hi ha per al Bon Jesús del betlem i el de l'adoració,⁷⁶ per dos pastors i mens, per un cavall de cel·luloide, un pastor postrat i un altre d'espantat i un aplec de pastors espantats.⁷⁷

L'altar es "restaura totalment" per l'agost de 1927.⁷⁸ Aquesta restauració sabem que va consistir a repintar-lo completament i afegir algunes faltes de fusta.

69 AHPCRM/Adm.13, *op. cit.*, p. 32 i verso.

70 *Ibid.*, p. 33.

71 *Ibid.*, p. 10v.

72 *Ibid.*, p. 22.

73 *Ibid.*, p. 50.

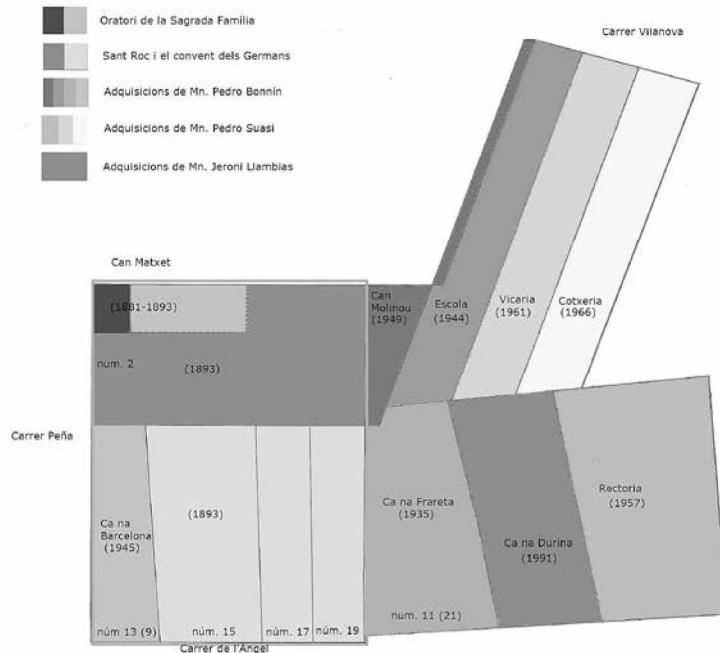
74 *Ibid.*, p. 58.

75 *Ibid.*, p. 69v.

76 *Ibid.*, p. 43.

77 *Ibid.*, p. 23.

78 *Ibid.*, p. 10.

Cronologia completa de les adquisicions de terrenys que conformaran l'actual Crist Rei.

L'obra de pintura anà a càrrec de Margalida Bonnín.⁷⁹

El sagrari de les monges de la Puresa es degué utilitzar per a la reserva fins que pel setembre de 1928 es paga el fuster Joan Lull per “un sagrariet nou fet ab motiu de la casa santa”.⁸⁰ Es devia tractar del petit sagrari que s'utilitzà damunt l'altar fins a la reforma litúrgica del Concili Vaticà II. Sabem que pel juny de 1933 es beneeix l'actual sagrari obra de Tomàs Vila i pagat per Maria Bosch Soler, moment en què queda en desús el de Fartàritx, reservat per al monument de la casa santa.⁸¹

Hi ha dues partides importants per a ornaments litúrgics. Dia 4 de febrer de 1930 es paguen dues dalmàtiques i un mandil de lampàs verd a la Casa Julià de

79 Testimoni oral de Mn. Llorenç Bonnín.

80 AHPCRM/Adm.13, op. cit., p. 21.

81 AHPCRM/Adm.14. *Inventari de gener de 1933.*

Palma. La capa pluvial la regala Jerònima Rosselló, i la casulla, Bartomeu Llull i la seva esposa Damiana Ferrer.⁸² Així queda completat el tern verd, conservat a dia d'avui. A final d'any de 1934 es paga a Rafel Peris de València una nova casulla vermella de lampàs.⁸³

Pel desembre de 1929 tenim una despesa per un nou calze d'argent a Jaume Bonnín, argenter de Ciutat, i se'ns diu que el calze vell s'ha enviat a missions.⁸⁴ Altres despeses menors en argenteria són la compra d'un salpasser pel novembre de 1930,⁸⁵ adobar i platejar l'espalmatòria i daurar els cirials.⁸⁶

Una despesa important, mil tres-centes pessetes, fou la compra de l'harmònim Mamborg, pagat dia 25 d'abril de 1929. Fou adquirit a la casa Perelló amb el permís verbal del bisbe Llompart i amb el vistiplau de la comissió diocesana de música.⁸⁷

Hi ha gran quantitat de despeses de fusteria encaminades a reparar i millorar els escalons de l'altar, l'escalonada de la casa santa i el seu palis, i altres intervencions menors en finestres, portes i calaixeres. Una partida destacable és la que es paga al fuster Parera per eixamplar i folrar de nou una calaixera vella i fer un caixó a la nova.⁸⁸ Cap de les dues és la que costà els 21 duros als frares, sinó que la "vella" es devia tractar d'un canterano reconvertit i la "nova" devia ser obra dels frares mateixos.

L'inventari de 1933 descriu dos conjunts de canelobres de fusta daurada, un de sis i un altre de vuit, dels quals n'especifica els donants. Es conserven a dia d'avui en el cor de la parròquia el conjunt de vuit i damunt l'altar del Cor de Jesús el de sis.

La custòdia del temple encarregada a Mn. Pedro Bonnín Bonnín es tancà pel maig de 1936, quan és traslladat a St. Llorenç des Cardassar i nomenat regent de la parròquia, ja que l'anterior rector, Mn. Pedro Santandreu, es va veure obligat a abandonar el poble. Poc temps després arribà el nomenament de rector d'aquella parròquia.⁸⁹

82 AHPCRM/Adm.13, *op. cit.*, p. 44.

83 *Ibid.*, p. 75.

84 *Ibid.*, p. 32.

85 *Ibid.*, p. 42.

86 *Ibid.*, p. 45-46.

87 *Ibid.*, p. 27.

88 *Ibid.*, p. 47.

89 FUSTER, Gabriel (1960). *Semblanza del reverendo don Pedro Bonnín*. Palma: Impr. Mn. Alcover, p. 25.

Quarta etapa de St. Roc: Mn. Pedro Sureda i Mn. Ramón Riera, custodis (1936-1942)

Amb el trasllat de Mn. Pedro Bonnín a St. Llorenç, la custòdia de St. Roc passà a mans de Mn. Pedro Sureda. Les intervencions en l'església i el seu embelliment s'aturaren completament. Una nota al llibre d'administració del mateix Sureda pel desembre de 1936 ens indica que “debido a los acontecimientos del agosto pasado han disminuido notablemente las limosnas en esta iglesia.”⁹⁰ Hem de suposar que l'esclat de la guerra civil obligà a destinar els esforços econòmics a la subsistència. De fet, el culte a St. Roc passa a ser purament testimonial i perd gran part de la vitalitat de temps anteriors.

Patrimonialment només una dada d'importància ens ha arribat. I és que dia 21 de juliol de 1939 es consigna un retard en el pagament d'un llogater de la casa del carrer de Bartomeu Sastre.⁹¹ Es tractava de la casa adquirida l'any 1935 i destinada a lloguer d'habitatge mentre no es decidís altra cosa.

Des de l'agost de 1939 fins a l'any 1942 la custòdia passà a Mn. Ramón Riera (a) *Bovet*.⁹² La seva tasca fou de manteniment de culte sense dur-hi a terme cap activitat especial.

El 25 de maig de l'any 1938, el Sr. Arquebisbe-bisbe de Mallorca, Mons. Josep Miralles i Sbert, va erigir a Manacor tres noves parròquies. Aquestes noves parròquies foren la de Crist Rei als barris des Barracar i sa Vilanova, Sant Josep a les barriades des Tren i sa Torre, i el Sagrat Cor al barri de Fartàritx. Aquestes parròquies, com moltes altres a tot Mallorca, es posaren en funcionament *ad experimentum*, és a dir, sense plena autonomia sinó a prova. Mn. Pere Bonnín retornà de St. Llorenç l'any 1942 i començà el projecte de la construcció del nou temple i comunitat parroquial.

Conclusions

En referència a la Sagrada Família, podem afirmar que el sorgiment anava destinat a promoure la devoció i la catolicitat de la barriada enfront de possibles amenaces protestants. La construcció anà avançant ràpidament fins a tenir un petit lloc adequat per als actes de pietat; després es construí una sagristia i locals annexos, que creim acabats, i la resta del temple, que no passà de les parets verticals. L'absència d'un capellà amb ànims i mitjans impedeix la conclusió del

90 AHPCRM/Adm.13, *op. cit.*, p. 94v.

91 AHPCRM/Adm.14. *Administració. St. Roch. 1936-1942*, p. 7.

92 *Ibid.*, p. 21.

projecte.

Els frares de St. Roc no estan tan preocupats per la bellesa del conjunt i més per la funcionalitat. S'afegeix a l'església el conjunt de cases que conformaran el convent. També incorporen elements mobles per celebrar-hi l'eucaristia i altres elements per fomentar la pietat. Molts fabricats pels mateixos frares i d'altres donats des de la parròquia dels Dolors o regalats per devotes persones.

La persona de Mn. Bonnín constitueix les ganes i mitjans necessaris per reprendre una nova comunitat de creients. En un primer moment es dedica a embellir el temple existent, però en una segona etapa es veuen preparatius velats de la construcció d'un nou temple més gran. Intent frustrat per la guerra civil i el trasllat de Mn. Pedro a St. Llorenç.

A partir de llavors, quedarà tot aturat fins al retorn de Mn. Pedro Bonnín l'any 1942. Malgrat això, des del Bisbat es pensà sempre en la persona de Mn. Pedro Bonnín per posar en marxa el projecte de divisió parroquial de Manacor.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Fonts:

Arxiu Parròquia Crist Rei de Manacor (AHPCRM)
Arxiu de la Parròquia dels Dolors de Manacor (APDM)
Boletín Oficial del Obispado de Mallorca (BOOB)
Arxiu Diocesà de Mallorca (ADM)
Arxiu de l'administració diocesana
Mn. Llorenç Bonnín Bonnín

Obres consultades:

ALEMANY VICH, Luis (1970). *El protestantismo en Mallorca*. Sobreiro de la "Historia de Mallorca" coordinada por J. Mascaró Pasarius. Palma.
Arriba (1949), núm. 586. Manacor.
CARVAJAL MESQUIDA, A.; LLITERES VIVES, J.; GOMILA GRIMALT, A. (1999). *Els antics oratoris de Manacor*. Manacor: Ajuntament de Manacor.
CAPÓ I FUSTER, Carme (2013). «Bartomeu Alou i els missioners de la societat misionera metodista weslyana: història d'una fructífera relació». A: *El metodismo a Capdepera*. Palma: Documenta Balear.
FERRER FEBRER, A.; CARVAJAL MESQUIDA, A. (2003). *Evolució urbana de Manacor (1600-1944)*. Manacor: Ajuntament de Manacor. (Així és Manacor; 7)
FULLANA PUIGSERVER, Pere (2013). «Confrontació catolicismo-protestantisme a Mallorca en el marc de la modernitat (1868-1953)». A: *El metodismo a Capdepera*. Palma: Documenta Balear.

- FUSTER, Gabriel (1960). *Semblanza del reverendo don Pedro Bonnín*. Palma: Impr. Mn. Alcover.
- (2006). *Història de Manacor*. Palma: Lleonard Muntaner.
- GAITA SOCIAS, Ma. del Mar. «L'obra escultòrica d'Antoni Pocoví, escolà de Manacor». A: *II Jornades d'Estudis Locals de Manacor: Patrimoni i art*, p. 311-320.
- GONZÁLEZ GOZALO, Elvira (1999). «La col·lecció caputxina de figuretes de fang cuit (s. XVIII i XIX). Aspectes morfològics». A: *La petita imatgeria devota de les caputxines*. Palma: Monestir de la Puríssima Concepció.
- Hoja Dominical de la Parroquia de Manacor* (1937), any V, núm. 39-55.
- RUBÍ, Sebastià (1966). *Pasaron haciendo bien*. Salamanca: Ed. Instituto Pontificio San Pio X. (Colección Senderos; 3)
- SANTANA MORRO, Manel (2013). *El col·legi de La Salle a Manacor*. Binissalem: Ed. Hermanos de las Escuelas Cristianas de La Salle.
- XAMENA, Pere; RIERA, Francesc (1986). *Història de l'Església a Mallorca*. Palma: Ed. Moll. (Els treballs i els dies; 29)